

Spreekbeurtinformatie over de vos (*vulpes vulpes*)

Foto Sil Westra

Algemeen

De vos behoort tot de hondachtigen. Samen met katachtigen, marterachtigen en beren horen zij tot de groep van de carnivoren of vleeseters, en dan in het bijzonder tot de landroofdieren. In Nederland is het een van de grootste roofdieren. Over de hele wereld zijn ongeveer 21 soorten vossen. Deze spreekbeurt-informatie gaat over de gewone of rode vos.

Uiterlijk

De vos is maar weinig groter dan een flinke kat, al lijkt hij door zijn lange vacht en dikke staart veel groter. De vacht is van bovenop de (zwarte) neus via de kop en rug tot de staart zandkleurig, oranjebruin, rood tot grijsbruin. De poten zijn bovenaan vaak net iets donkerder dan de rugvacht, maar zijn onderaan meestal donkerbruin tot zwart. De pluimstaart heeft soms een witte punt. De buik (en soms de binnenkant van de poten), de hals en de zijkant van de snuit zijn wit tot crèmekleurig. De vos heeft lange poten (die kort lijken door het lange lijf met de dichte vacht) en loopt altijd op zijn tenen. Hij heeft grote, driehoekige oren, die aan de achterkant donker gekleurd zijn. De ogen zijn vrij groot en amberkleurig. Als je de ogen 's nachts ziet, in het licht van een auto bijvoorbeeld, dan lichten ze oranje op. Dit komt door de reflecterende laag die aan de binnenkant van een vossen oog zit, zodat de vos zoveel mogelijk licht kan zien. Het gebit heeft scherpe hoektanden, waarmee hij een prooi kan doden en vlees kan scheuren. Daarnaast is het gebit ook nog geschikt om andere dingen, zoals fruit, te eten.

Afmetingen:

Kop-romplengte: 50 – 80 cm

Staart: 33 – 50 cm (ongeveer 1/3 lichaamslengte)

Gewicht: 3.5 – 14 kg

Het mannetje (rekel) is groter dan het vrouwtje (moer) en vossen in het noorden van Europa zijn iets groter dan die in het zuiden.

Vossen kunnen op topsnelheid 50 km per uur lopen en vanuit stilstand hoog springen. Hierop is hun lichaamsbouw speciaal aangepast. Maar zijwaartse bewegingen kunnen ze bijna niet maken. Een vos zal dus nooit een gezonde volwassen haas te pakken krijgen.

Zintuigen

Zintuigen zijn erg belangrijk in het leven van roofdieren zoals de vos. Roofdieren hebben zintuigen vooral nodig om prooien te kunnen bemachtigen en om vijanden op te merken. Er zijn drie zintuigen belangrijk voor de vos: reuk, zicht en gehoor. Die drie zintuigen zijn alle drie goed ontwikkeld, maar niet gespecialiseerd. Zo kan een vos allerlei prooien vangen.

De geur is goed ontwikkeld, maar werkt alleen op korte afstand. Gemiddeld ruikt een vos

een prooi pas op 1,5 meter (maximaal 5).

Als vossen een overschot aan voedsel begraven hebben, vinden ze dat later terug op een combinatie van reuk en herinnering.

Behalve voor het vinden van prooien is reuk ook belangrijk in de communicatie tussen vossen onderling. Ze bakenen bijvoorbeeld hun territorium af met geur, zodat een andere vos kan ruiken dat een territorium al bezet is.

De ogen van een vos zitten aan de voorkant van zijn kop, net als bij alle roofdieren en ook bij mensen. Zo kan een vos diepte zien, zodat zijn prooi is goed kan lokaliseren (bepalen waar de prooi is). Een vos kan vrij goed zien, zeker overdag of in de schemering. In het donker kunnen vossen zeker beter zien dan wij mensen, maar daarnaast hebben ze ook hun gehoor hard nodig om een prooi te lokaliseren.

De oren van de vos zitten aan weerszijden van de kop. Daardoor komt geluid meestal eerder bij het ene oor dan bij het andere oor. Zo kunnen de hersenen van de vos de richting van het geluid bepalen (eigenlijk werkt dat bij mensen ook zo, alleen kan de vos veel beter horen dan wij). Dan spitst de vos zijn oren in de richting van het geluid, zodat hij het geluid kan volgen, totdat hij dicht genoeg genaderd is en de reuk het overneemt. Ook vijanden, zoals de mens, bemerkt de vos meestal het eerst door geluid. Het kleinste geluidje wordt door de vos al opgemerkt.

Geluid en communicatie

Vossen communiceren met elkaar via een reeks van geluiden, via gezichtsuitdrukking en via geur.

Geursporen maken ze met urine en ontlasting en met geurklieren bij de anus, boven de staart, aan de poten (voetzolen) en aan de binnenkant van de lippen. Geur wordt vooral gebruikt om gebieden te markeren. Zo is voor andere vossen duidelijk dat ergens "al iemand woont". Geluiden worden gebruikt zowel op korte als lange afstand. Een vos kan veel verschillende geluiden maken (28) en elke vos heeft een eigen stemgeluid.

Foto Maaïke Plomp

Leefwijze en voedsel

Foto Jessica Putting

Vossen zijn vooral 's nachts actief. Bij uitzondering zie je ze overdag, meestal in de paartijd. 's Nachts zijn ze vooral bezig met zoeken naar voedsel. Een vos zonder jongen eet gemiddeld zo'n 500 gram voedsel en is ongeveer 6 uur kwijt om dat te bemachtigen. Een vos met jongen heeft veel meer voedsel nodig om de jongen voedzame melk te kunnen geven.

Een vos is een alleseter en hij eet vooral wat er in de buurt te vinden is. Voor de ene vos zijn dat vooral muizen, voor een andere vooral konijnen of kippen, of patat en brood uit de vuilnisbak. Ook dingen als insecten,

fruit en groente worden gegeten. Er is ook nooit het hele jaar door hetzelfde voedsel te vinden. Eieren van broedende weidevogels zijn er vooral in het voorjaar, fruit juist in de zomer. Een vos lust eigenlijk alles wat eetbaar en gemakkelijk te bemachtigen is. Vossen zijn niet echt gespecialiseerd in bepaalde jachttechnieken (zoals bespringen of besluipen). Maar vossen zijn natuurlijk wel behendig geworden in bemachtigen van het voedsel dat bij hen in de buurt veel te vinden is. Vossen zijn schrokops: ze slikken hun voedsel door zonder kauwen. Vaak verzamelen vossen meer voedsel dan ze op kunnen. Als ze een nest eieren van weidevogels leeg halen verstoppen ze het meeste om het op een later tijdstip op te eten. Ook maakt een vos in een kippenhok vaak alle kippen dood. Dit heet "surplus killing" (te veel doodmaken). De vos bijt alvast alle dieren dood, zodat ze er nog zijn als hij terug komt. Helaas kan de vos meestal niet alles ophalen, omdat de mens het dan inmiddels bemerkt heeft.

Verspreiding

De vos komt in grote lijnen voor op het hele noordelijk halfrond, met uitzondering van delen in het koude noorden en warme woestijnachtige gebieden in het zuiden. In Noord-Amerika waren lokale ondersoorten, maar die zijn inmiddels gekruist met de (uitgezette) Europese vos. In Australië is de vos uitgezet door Engelse immigranten voor de traditionele jacht.

In Nederland kwam de vos tot 1970 eigenlijk alleen in het oosten van het land voor. Hoewel de vos sterk bejaagd wordt heeft hij zich toch weten te verspreiden naar de rest van het land. Er zijn een aantal dingen die de vos geholpen hebben zich te verspreiden: Er wordt minder gejaagd op vossen (o.a. is er een verbod op klemmen en in sommige natuurgebieden mag helemaal niet meer gejaagd worden) en veel natte gebieden zijn ontwaterd. Gebieden die vroeger te nat waren voor een vos waren ook te nat voor de landbouw, dus heeft men ze droog gemaakt. Inmiddels komt de vos bijna in het hele land voor.

Territorium en leefgebied

Vossen hebben een territorium. Dat betekent dat ze een vast omliggend gebied hebben waarin ze leven en dat ze verdedigen tegen soortgenoten. Er kunnen wel meerdere dieren van een familie in een gebied leven. Hoe groot het territorium is en hoeveel dieren daarin kunnen leven hangt vooral af van hoeveel eten er te vinden is. In een voedselrijk gebied (zoals de Amsterdamse Waterleidingduinen) heeft een familie vossen genoeg aan 50 hectare (ongeveer 35 voetbalvelden), maar in voedselarme gebieden (veel in Zeeland) is een territorium soms wel 1000 ha. (ongeveer 700 voetbalvelden) groot. In de

Foto Aaldrik Pot

stad, waar vaak veel te eten is, kan een familie soms wel toe met 20 ha. Behalve voldoende voedsel moet er in een territorium ook voldoende dekking zijn. Een vos moet zich kunnen verstoppen om een prooi te kunnen besluipen of om onzichtbaar te zijn voor vijanden (de mens vooral). En natuurlijk moet er in een territorium ook de mogelijkheid zijn om de vos een onderkomen te verschaffen. Dat betekent vooral dat de grond geschikt moet zijn om een

hol te kunnen graven. Het hol is belangrijk in de periode dat de jongen klein zijn en in de winter. De rest van de tijd slapen vossen ook wel op beschutte plekjes buiten het hol. Tot slot moet er ook rust zijn in het territorium van de vos. Rust betekent vooral dat hij niet lastig gevallen wordt door de mens. Wegen en spoorlijnen vindt de vos geen probleem, maar rondlopende mensen en hun honden wel. Overigens passen vossen zich ook wel aan, stadsvossen zijn wat toleranter dan vossen die buiten de stad leven. Elke vos heeft een territorium. Ieder territorium heeft weer een kerngebied (homerange) waar de vos elke dag te vinden is. Daaromheen is een soort buitengebied waar de vos wat minder vaak komt en wat soms overlapt met het buitengebied van andere vossen. Hier zijn vaak gevechten om te bepalen wie de baas is. Als jonge mannetjes op zoek moeten naar een eigen territorium moeten ze vaak door het territorium van andere vossen. Als ze een geschikt territorium vinden is dat vaak een leeggevallen territorium waarvan de vorige eigenaar is overleden.

Het hol

Vossenhol Foto Maaïke Plomp

Het hol is de belangrijkste plek in het territorium in de periode dat er jongen zijn. Verder gebruiken vossen hun hollen als beschutting tegen slecht weer. Maar grote delen van het jaar worden de hollen niet gebruikt en slapen de vossen op andere beschutte plekjes.

Er zijn meerdere hollen in een territorium. Er is een hol waarin de jongen geboren worden, maar bij verstoring brengt moeder de jongen naar een ander hol. Andere hollen worden gebruikt als slaaphol en soms is er een hol waarin voedsel verzameld wordt. Soms zijn vossen lui en trekken ze in bij een familie dassen, die een burcht hebben met meerdere hollen. (Of de dassen daar blij mee zijn is een ander verhaal). Ook konijnenhollen worden

vaak wat groter gemaakt en dan door vossen gebruikt.

Voortplanting en levensverwachting

De paartijd wordt ook wel ranstijd genoemd en duurt van december t/m februari (in noordelijkere of zuidelijkere leefgebieden kan dat wat eerder of later zijn). Maar het moertje (vrouwje) is maar een paar dagen echt vruchtbaar. Het moertje wordt een poosje door een of meerdere rekels (mannetjes) achtervolgd. Uiteindelijk paart de sterkste rekel met het moertje. De meeste vossen zijn monogaam (dan hebben een mannetje en een vrouwje één partner). Meestal bouwt een paartje ook een band op en het volgend jaar kiezen ze vaak weer voor elkaar. Heel soms komt het ook voor dat een rekel meerdere moertjes heeft in een groep, of zelfs ook in andere groepen.

De draagtijd is 50-52 dagen. Tussen half maart en eind april worden de jongen geboren, in een veilig hol. Gemiddeld worden er 5 jongen geboren (maar 2 of 11 komt ook voor). Meestal krijgen vossen in een gebied waar voldoende territoria beschikbaar zijn meer jongen dan vossen in een stabiel gebied. Als er veel territoria beschikbaar zijn komt dat

Foto Ernst Dirksen

meestal doordat vossen bejaagd worden. Soms krijgen dan ook niet-dominante vrouwtjes jongen. In stabiele (niet bejaagde) situaties verdwijnen de nesten van deze vrouwtjes voor of kort na de geboorte (hoe is niet helemaal duidelijk). Daarna helpen deze vrouwtjes (meestal oudere dochters van het dominante vrouwtje) met het grootbrengen van de welpen van het dominante vrouwtje. Ook de rekel helpt met het brengen van voedsel (dat is vrij zeldzaam bij

roofdieren). Eerst brengt hij voedsel voor het moertje en later voor de jongen. De jongen drinken de eerste weken alleen melk bij de moeder, daarna krijgen ze steeds meer vast voedsel. Na 8 tot 10 weken eten ze alleen nog vast voedsel. De ouders helpen nog tot 4 maanden met het brengen van voedsel. Wel wordt het voedsel steeds meer verstopt, om het de jongen niet al te gemakkelijk te maken.

De jongen worden blind en zwak geboren, maar groeien snel. Met 4 of 5 weken komen ze voor het eerst buiten. Dan begint de moeder ook voorzichtig met spelen met de jongen. Het spelen is erg belangrijk in de opvoeding. Al spelend leren ze met elkaar en met de buitenwereld omgaan.

De jonge vossen blijven tot het najaar bij de familiegroep. Daarna gaan vooral de mannetjes een eigen territorium zoeken. Vrouwtjes blijven soms wat langer.

In gevangenschap kunnen vossen 10 tot 12 jaar worden, maar in het wild worden ze gemiddeld maar een jaar of 3.

Bedreiging en bescherming

Vossen in Nederland hebben niet echt natuurlijke vijanden. Alleen vossenwelpjes worden wel eens gedood door een das of een oehoe, maar dat gebeurt maar zelden. In andere landen in Europa hebben ze meer natuurlijke vijanden, zoals wolf, beer, lynx en steenarend.

De belangrijkste vijand van de vos in Nederland is de mens. Behalve dat veel vossen onbedoeld verkeersslachtoffer worden, zijn er ook jagers die ze schieten. Vossen eten alles, dus ook ons vee of vogels die we willen beschermen. Daar ze in Nederland geen natuurlijke vijanden hebben vinden veel mensen het belangrijk om vossen af te schieten, om te voorkomen dat het er 'te veel' worden. Of dat helpt, daar zijn de meningen over verdeeld. In elk geval zijn er in gebieden waar er niet op vossen gejaagd wordt (in andere landen) ook niet te veel. De populatie reguleert zichzelf, dat wil zeggen dat er in een gebied niet meer vossen leven dan waarvoor er voedsel is. Iedere vos heeft een territorium, groot genoeg om van te leven, en andere vossen worden daar weggejaagd. Als een vos dood gaat komt er wel weer een andere vos in dat territorium. Daarom is afschieten misschien niet zo zinvol.

Bovendien is er in Nederland wel een vervanger van de natuurlijke vijand: het verkeer.

In Nederland is het autoverkeer zo druk dat er veel vossen slachtoffer worden, meer dan natuurlijke vijanden ooit zouden kunnen doden.

Sporen en waarnemen

Pootafdrukken, links vos, rechts hond
Foto's Sil Westra

Om vossen in levende lijve te zien moet je een beetje geluk hebben, maar het helpt als je weet waar ze voorkomen, want vaak hebben ze wel vaste looproutes. Over het algemeen zijn het nachtdieren, maar in rustige gebieden waar ze zich niet bedreigd voelen kun je ze ook overdag zien.

Wat altijd te zien is zijn de sporen die ze achterlaten. Dat kunnen dingen zijn als voetsporen, uitwerpselen, vraatsporen, plukjes haar in prikkeldraad of hun holen. De voetsporen lijken erg op die van een hond, maar ze zijn iets slanker en de buitenste tenen staan altijd achter de middelste tenen (bij een hond staan ze deels naast elkaar). De uitwerpselen verschillen erg van vorm en kleur door verschillen in dieet. Meestal zijn ze ongeveer vingerdik (een grote mensenvinger) en 6-12 cm lang, met een afgeronde kant en puntje aan het andere uiteinde. Als een vos veel bessen heeft gegeten ziet de keutel er natuurlijk anders uit dan wanneer hij vooral muizen of vogels heeft gegeten. De vraatsporen kunnen plukken veren zijn (met afgekloven pennen), konijnenpootjes of restjes vacht van konijnen of egels. Kleinere dieren als muizen eet de vos met huid en haar op.

Een vossenhol lijkt op een dassenhol, maar een vossenhol is hoger dan breed (een dassenhol is breder dan hoog) en voor een vossenhol ligt meestal veel minder zand dan voor een dassenhol. Als je je neus erbij houdt kun je het verschil meestal ook wel ruiken: een vos is een sloddervos die van alles meesleept en rond laat slingeren in zijn hol, terwijl een das probeert zijn hol mooi schoon te houden.

Links/ filmpjes

<http://www.vulpesvulpes.nl/>

<http://www.arkive.org/red-fox/vulpes-vulpes/video-00.html>

<https://www.youtube.com/watch?v=C-HLqWdJuNg>

Gebbruiksvoorwaarden

Gebruik van plaatjes en teksten in dit document zijn bedoeld voor werkstukken of spreekbeurten op school of voor intern gebruik bij hobbyclubs. De (gedeeltelijke) inhoud

van dit pdf bestand mag hiervoor gebruikt worden zolang het niet verder verspreid of openbaar wordt gemaakt.

Vernoem altijd de bron bij plaatjes en teksten zoals deze in dit bestand zijn vermeld. Indien dit niet duidelijk is vernoem dan als bron: www.zoogdiervereniging.nl

De zoogdiervereniging verleent geen enkele rechten over inhoud van links naar externe websites in dit document.

De teksten, tekeningen, bewegende beelden, foto, animatie, geluidsopnamen of elk ander audio- en/of visueel object uit dit pdf bestand mogen niet worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, microfilm, fotokopie, plaatsing op websites of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs/makers. Neem voor vragen rondom copyright contact op met de webmaster van de Zoogdiervereniging: website@zoogdiervereniging.nl